

Rovné příležitosti žen a mužů ve volebních programech politických stran

Vypracovala: Jana Smiggels Kavková, o.s. Fórum 50%
v rámci projektu „Volby do PSP ČR 2006 z genderového hlediska“
Praha, červenec 2006

Obsahem studie je zhodnocení volebních programů největších politických stran z hlediska zpracování rovných příležitostí žen a mužů. Cílem je zhodnotit, nakolik je prosazování této problematiky v programech obsaženo, jaká konkrétní témata jsou v nich zahrnuta a jakým způsobem jsou rovné příležitosti uplatňovány v rámci samotných stran.

Obsah:

- 1) Úvod
- 2) Rovné příležitosti ve volebních programech jednotlivých politických stran
 - 2.1) Občanská demokratická strana
 - 2.2) Česká strana sociálně-demokratická
 - 2.3) Komunistická strana Čech a Moravy
 - 2.4) Křesťansko-demokratická unie – Česká strana lidová
 - 2.5) Strana zelených
- 3) Závěr

1) Úvod

Volební programy umožňují posoudit, nakolik se jednotlivé strany věnují prosazování rovných příležitostí. Samozřejmě že kromě zahrnutí tohoto tématu do programu je důležité, nakolik je potom v praxi skutečně realizován a nejedná se o pouhé předvolební sliby. Až dosud bohužel většina hezky znějících předsevzetí o podpoře rovnosti žen a mužů zůstala pouze na úrovni teorie a vzletných deklamací. V tomto ohledu se ostatně politické strany ve svém přístupu velmi podobají naší vládě.

Mezi českými politickými stranami existují na programové úrovni podstatné rozdíly v tom, nakolik a zda vůbec se tématu rovných příležitostí věnují. Souvisí to především s jejich stranickou ideologií. Podobně jako ve světě je rovnost žen a mužů především tématem levicových stran, které se k prosazování sociální rovnosti tradičně hlásí. Pravicové subjekty naopak většinou odmítají aktivní podporu rovných příležitostí. Liberální strany ji chápou jako porušení principu individuální rovnosti všech občanů, neboť by jedna skupina obyvatel byla nespravedlivě zvýhodňována. Konzervativní strany se zase přiklánějí k tradičnímu rodinnému modelu, který je podle nich přílišnou emancipací žen ohrožen. Tyto strany se obávají rozpadu tradičních rodin.

Volební programy stran, které kandidovaly v červnových parlamentních volbách, se z hlediska přístupu k rovným příležitostem výrazně lišily. Některé strany zařadily toto téma mezi své priority, některé se mu věnovaly jen sporadicky a některé ho zcela ignorovaly. V následující analýze se zaměříme pouze na pět největších stran, které byly zvoleny do Poslanecké sněmovny, tedy ODS, ČSSD, KSČM, KDU-ČSL a SZ. Kromě samotných volebních programů se zaměříme i na to, jakým způsobem tyto strany prosazují rovné příležitosti ve svých vlastních řadách.

2) Rovné příležitosti ve volebních programech¹ jednotlivých politických stran

2.1 Občanská demokratická strana

Občanští demokraté jsou konzervativní pravicová strana, která je ve srovnání s ostatními navenek ideologicky velmi jednotná. Všichni členové a členky úzkostlivě dodržují jednotnou stranickou linii a prakticky se zde proto nesetkáváme s různorodými názory, natož s různými názorovými křídly. V souladu se svou ideologií se ODS staví odmítavě k podpoře rovných příležitostí a tento postoj na veřejnosti zastávají všichni její reprezentanti a reprezentantky, včetně žen. Aktivní prosazování genderové rovnosti podle ODS „zavání socialismem“ a jedná se o formu sociálního inženýrství, které narušuje přirozený vývoj společnosti. Pozitivní akce jako například kvóty jsou vnímány jako velké společenské zlo a nebezpečí, například Marek Loužek z *Centra pro ekonomiku a politiku*² hovoří v jednom ze svých článků o „smrtících kvótách.“³

Není proto velkým překvapením, že ve volebním programu ODS je téma rovných příležitostí obsaženo jen marginálně a je spojeno především s problematikou trhu práce. Kromě usnadnění přístupu na trhu práce pro rodiny s dětmi strana slibuje i zvýšení

¹ Jedná se o volební programy pro volby do Poslanecké sněmovny v roce 2006.

² Centrum pro ekonomiku a politiku je institut přímo napojený na ODS.

³ Marek Loužek: „Cesta Bruselu přes feminismus k socialismu“, 51 PRO, společenský měsíčník pravicové většiny, č. 8/2006

rodičovského příspěvku. V programu zcela chybí téma domácího násilí a obchodu s lidmi, vzdělávání v oblasti rovných příležitostí, otázka reprodukčních práv a tělesné integrity či odstranění diskriminace žen a aktivní podpora rovných příležitostí obecně.

Podívejme se nyní na konkrétní sliby a závazky, které program ODS v oblasti rovných příležitostí obsahuje.

- Zvýšení rodičovského příspěvku a vyšší peněžitá pomoc v mateřství, což má odrážet „společenské ocenění rodičovské péče o budoucí členy společnosti.“⁴
- Zavedení dvoutýdenní otcovské dovolené v prvních dvou měsících po porodu, která bude hrazena státem ze systému sociálního pojištění.
- Konec diskriminace matek s dětmi na trhu práce, v dopravě a ve službách.
- Možnost přivýdělku až do 15 000 Kč měsíčně pro rodiče pečující trvale o dítě předškolního věku, a to bez platby zdravotního pojištění.
- Usnadnění práce na zkrácený či pružný pracovní úvazek.
- Motivace zaměstnavatelů k zaměstnávání rodičů prostřednictvím snížení odvodů za sociální pojištění.
- Podpora firem při zřizování dětských koutků či mateřských center, platby za služby au-pair pro zaměstnance atd., které budou plně uznanými náklady zaměstnavatele.⁵

Na závěr lze shrnout, že téma sladění rodinného a pracovního života je v programu poměrně dobře rozpracováno, a to včetně konkrétních návrhů. Přestože svým zaměřením se rodinná politika v pojetí ODS nese v duchu tradičního rodinného modelu a zcela zde chybí například téma podpory neúplných rodin, velice pozitivní je plán vyššího zapojení otců, v podobě dvoutýdenní dovolené v době pa narození dítěte. Bohužel celá řada dalších důležitých témat v programu zcela chybí, jak už bylo zmíněno výše.

Co se týče prosazování rovných příležitostí v rámci vlastní strany, je postoj ODS naprosto odmítavý. Politika je v jejich pojetí „bezpohlavní“ a všichni proto mají stejnou šanci se prosadit. Existující nerovnost v zastoupení žen a mužů v politice strana nebere v potaz a razí jednotný názor, že „žen je v politice přesně tolik, kolik jich tam být chce.“ Zavedení jakéhokoliv typu pozitivních opatření je zde proto považováno za zcela nepřípustné a zbytečné. Samy političky z ODS neustále zdůrazňují, že kvóty by považovaly za ponižující a že se ve své politické kariéře necítí být nijak diskriminovány.

2.2 Česká strana sociálně-demokratická

U sociální demokracie je z hodnocených stran snad největší rozpor mezi volebním programem a sliby v něm obsaženými a reálnou politikou, kterou strana prosazuje. Přestože se tedy ČSSD hlásí k aktivnímu prosazování rovných příležitostí, podobně jako ostatní sociálně-demokratické strany v Evropě, neprojevuje se to bohužel například při sestavování kandidátních listin či rozdělování ministerských postů. Propast mezi teorií a praxí je zde velmi výrazný.

Ve volebním programu je prosazování rovných příležitostí vypracováno poměrně detailně a obsáhle. Lze konstatovat, že většina témat, která s touto problematikou souvisejí, je v něm obsažena: domácí násilí, politická participace žen, diskriminace na trhu práce a v odměňování, sladování rodinného a pracovního života, vyšší zapojení otců při výchově dětí,

⁴ Volební program ODS pro volby do PSP ČR 2006 „Modrá šance“, Kapitola 2: Plus pro Vaši rodinu a vzdělání

⁵ Idem

podpora rodin (včetně neúplných), obchod s lidmi či zařazení genderové tematiky do systému vzdělávání. ČSSD se hlásí k Masarykovským tradicím a ve stejném duchu se hlásí k myšlence rovnosti žen a mužů. V programu chybí problematika sexuálního obtěžování, tělesné integrity a registrovaného partnerství.

Podívejme se nyní detailněji na jednotlivá konkrétní témata, která jsou v programu zpracována.

- Trh práce: odstranění diskriminace, a to jak mzdové, tak při získávání pracovních míst. Potřeba zvýšené ochrany nejvíce ohrožených skupin jako např. matek malých dětí.
- Sladění osobního a rodinného života: zavádět více flexibilních zaměstnání umožňujících skloubit práci s péčí o děti a osoby blízké; zřídit kvalitní a dostupné služby pro rodiny s dětmi.
- Podpora rodin: zvýšení porodného a rodičovského příspěvku, možnost rozložení čerpání rodičovského příspěvku až do osmi let věku dítěte, podpora spolupráce státu a neziskových organizací v oblasti služeb pro rodiny, rekvalifikační kurzy pro osoby vracející se na trh práce, podpora neúplných rodin a náhradní rodinné péče, podpora uplatnění střídavé výchovy u rozvedených rodičů, zvyšovat atraktivitu rodičovské dovolené pro otce.
- Odstraňování genderových rolí a stereotypů: posílit angažovanost otců v rodině, což přispěje k odstranění dvojí zátěže žen; výchova k rovným příležitostem nejen v rodině, ale i ve škole; zavedení povinné výuky na základních a středních školách zaměřenou na výchovu k zodpovědnému partnerství a rodičovství, "včetně důrazu na rovnost postavení a práv mužů a žen", adekvátní přizpůsobení osnov na pedagogických školách.
- Domácí násilí: ochrana obětí, hlavně žen a dětí; právní úpravy zohledňující domácí násilí při rozvodech.
- Obchodování s lidmi: podpora programů na ochranu obětí obchodu s lidmi.
- Politická participace žen: účast žen na politickém rozhodování je "nezbytnou zárukou rovnosti"; granty pro neziskové organizace, které pomáhají ženám uspět v politice např. formou školení atd.; zvýšení zastoupení žen ve vrcholných pozicích ve státní správě; ČSSD půjde při prosazování těchto změn sama příkladem.⁶

Jak vypadá prosazování rovných příležitostí ve vlastních řadách ČSSD? Bohužel je nutné konstatovat, že zde narážíme na propast mezi stranickými prohlášeními a realitou. Sociální demokraté sice ve volebním programu slibují, že sami půjdou ostatním příkladem při prosazení více žen do rozhodovacích pozic, ovšem při sestavování kandidátních listin⁷ dostaly političky z jejich řad velmi malý prostor, a navíc většinou na nevolitelných místech. Dokonce byli jedinou stranou, která při letošních volbách do Poslanecké sněmovny nominovala méně žen než při minulých volbách. ČSSD na rozdíl od většiny ostatních evropských sociálně-demokratických stran neuplatňuje kvóty ani doporučení pro sestavování kandidátních listin. Existuje zde pouze 25% kvóta pro ženy ve vnitrostranických orgánech. Od roku ve straně rovněž existuje ženská organizace "Sociálně demokratických žen."

2.3 Komunistická strana Čech a Moravy

⁶ Volební program ČSSD pro volby do PSP ČR 2006, kapitola 2: *Společnost sociálních jistot*, kapitola 3: *Společnost prosperity* a kapitola 7: *Demokratický a právní stát*.

⁷ Jedná se o kandidátní listiny pro volby do PSP ČR 2006.

V programu KSČM je tématu prosazování rovných příležitostí věnován poměrně velký prostor; rovnost je pochopitelně jednou ze základních idejí levicových stran. Program obsahuje řadu témat, která s rovnými příležitostmi žen a mužů souvisí: odstranění diskriminace, podpora rodin (včetně neúplných rodin a neformálních partnerských svazků), zvýšení rodičovských dávek, lepší přístup ke službám pro rodiny, právo žen na tělesnou integritu, postih domácího násilí či podpora ženských neziskových organizací. Chybí zde problematika obchodu s lidmi, vyšší zapojení otců do výchovy dětí a odstraňování genderových stereotypů obecně, podpora politické participace žen či zahrnutí genderové problematiky do vzdělávání.

Podívejme se nyní na konkrétní opatření zahrnutá v programu:

- Domácí násilí: důsledný postih domácího násilí všeho druhu
- Podpora ženského hnutí a ženských organizací
- Diskriminace v zaměstnání: odhalování případů diskriminace zaměstnanců; postih zaměstnavatele který diskriminuje zaměstnance s nezletilými dětmi či zaměstnance kteří využívají právo na rodičovskou dovolenou.
- Péče o děti a osoby blízké: měla by být státem placená jako vedlejší pracovní poměr.
- Podpora rodin: respektovat právo občanů žít i v neúplných formách rodiny či neformálních svazcích, a to i s dětmi; stejná práva pro manžele, osoby spolu žijící a neúplné rodiny; průběžně zvyšovat porodné, rodičovské příspěvky a přídavky na děti; prodloužení rodičovské na čtyři roky.
- Sladění pracovního a rodinného života: pružná pracovní doba či zkrácené pracovní úvazky; motivace zaměstnavatelů ke zřizování jeslí a školek na pracovišti; dostupné a kvalitní jesle a školky.
- Vyplácení nedobytného výživného samoživitelkám a samoživitelům státem.
- Tělesná integrita: ochrana práv žen rozhodovat o vlastním těle; hrazení antikoncepce státem.⁸

Co se týče rovných příležitostí v rámci strany, uplatňuje KSČM doporučení pro sestavování kandidátních listin. V něm je stanoveno, že do třetího místa kandidátky by měla být umístěna alespoň jedna žena. Přestože se nejedná o závazné pravidlo, ve volbách do Poslanecké sněmovny krajské organizace doporučení většinou dodržely.

2.4 Křesťansko-demokratická unie - Česká strana lidová

KDU-ČSL je strana, hlásící se k tradičním konzervativním hodnotám, což se logicky odrazilo i v jejím volebním programu. Rovněž tematika rovných příležitostí je tedy nahlížena z této perspektivy a zaměřuje se na podporu tradiční rodiny a posílení postavení ženy jako matky. Svým přístupem k postavení ženy a její roli ve společnosti strana přispívá k udržování genderových stereotypů. Pojem rovné příležitosti se v programu dokonce vůbec neobjevuje.

V programu se objevuje pouze téma sladování pracovního a rodinného života, poskytování služeb pro rodiny, podpory rodin a domácí násilí. Všechna ostatní relevantní témata zde zcela chybí. Podívejme se tedy na konkrétní navrhovaná opatření:

- Postavení žen ve společnosti: "významné posílení postavení ženy a matky ve společnosti", a to díky zásadnímu navýšení finančního a společenského ocenění rodičovské péče.

⁸ Volební program KSČM pro volby do PSP ČR 2006.

- Podpora rodin: zásadní navýšení rodičovského příspěvku; podpora rodinného poradenství; vznik speciálního ministerstva pro rodinu.
- Sladování rodinného a pracovního života: nabídka širokého spektra služeb pro rodiny a jejich větší dostupnost.
- Domácí násilí: poradny pro oběti domácího násilí; azylové domy pro matky s dětmi.⁹

V rámci strany neexistuje politika prosazování rovných příležitostí. Navzdory velmi vysokému počtu žen v členské základně (52 %) lidovci nominují na své kandidátní listiny tradičně nejméně žen ze všech parlamentních stran; ženy nejsou zastoupeny ani ve vedení strany. V roce 2005 ovšem vznikla ženská organizace v rámci strany: Sdružení žen KDU-ČSL, byť její založení nebylo snadné a musela se potýkat s odporem mnohých členů strany.

2.5 Strana zelených

Čeští zelení se podobně jako jejich evropští kolegové hlásí k post-materiálním hodnotám, jejichž součástí je kromě ekologických témat i prosazování rovnosti žen a mužů, ale i rovných práv pro homosexuály a ostatní menšiny. Problematika rovných příležitostí a jejich prosazování patří k programovým prioritám strany a tvoří tedy podstatnou část volebního programu.

Program SZ obsahuje poměrně detailní rozpracování téměř všech témat souvisejících s prosazováním rovných příležitostí, a zelení navíc jako jediní z hodnocených stran věnují pozornost i rovným právům pro homosexuální páry. Jediná témata, která v programu chybí, jsou obchod s lidmi a podpora služeb pro rodiny.

Podívejme se nyní na konkrétní opatření, která jsou v programu obsažena:

- Rovnost žen a mužů a odstranění diskriminace: rovný přístup a nediskriminace je prioritou strany; podpora přijetí antidiskriminačního zákona.
- Trh práce: odstranění mzdové a kariérní diskriminace; ochrana před sexuálním obtěžováním na pracovišti.
- Podpora rodičovství: důraz na rovnou podporu rodičovství; společná rodičovská dovolená pro oba rodiče šest týdnů po porodu; možnost nástupu na rodičovskou dovolenou po tomto období pro kteréhokoliv z rodičů; rovné zacházení při rozvodových řízeních v otázce svěřování dětí do péče.
- Vzdělání: vzdělání jako nástroj k odstranění předsudků a genderových stereotypů, a to už od předškolního věku; genderová problematika jako povinná součást výuky na pedagogických fakultách.
- Podpora rodin: zohlednění potřeb rodin v dopravě a ve stavebním plánování (bezbariérové přístupy, dětské koutky atd.)
- Politická participace žen: zastoupení žen ve volených funkcích a ve státní správě by mělo odpovídat jejich podílu ve společnosti, proto strana zavedla kvóty pro své vnitrostranické orgány a pro sestavování kandidátních listin.
- Domácí násilí: ochrana obětí; podpora neziskových organizací v této oblasti; změna zákonů tak, aby postihovaly násilníka a chránily oběť včetně možnosti vykázat na určitou dobu násilníka z bytu.
- Tělesná integrita: "o antikoncepci a interrupci rozhoduje žena, ne politici"; znovuzavedení příspěvku na antikoncepci; právo ženy na rozhodnutí podstoupit

⁹ Volební program KDU-ČSL pro volby do PSP ČR 2006.

interrupci; důraz na programy pro mládež zaměřené na prevenci nechtěného otěhotnění a přenosu pohlavních chorob.

- Registrované partnerství: podpora přijetí zákona o registrovaném partnerství; odstranění diskriminace stejnopohlavních párů; děti homosexuálních párů by měly mít stejná práva jako děti z tradičních rodin; možnost osvojení si dítěte partnerem/partnerkou biologického rodiče v případě jeho úmrtí.¹⁰

Jak už vyplynulo z programu, Zelení rovněž aktivně prosazují rovné příležitosti ve svých vlastních řadách. Jsou (zatím) jedinou stranou na naší politické scéně, která zavedla kvóty pro sestavování kandidátních listin. Jedná se o třetinovou kvótu, která je uplatňována rovněž pro sestavování vnitrostranických orgánů. Kromě toho funguje ve straně speciální odborná genderová sekce.

3) Závěr

Problematika rovných příležitostí není pro všechny politické strany stejně důležitým tématem, což se promítá i do způsobu, jakým je toto téma zpracováno v jejich volebních programech. Z analýzy pěti stran, které zasedají v současné Poslanecké sněmovně, je ostatně tento rozdíl jasně patrný. Promítá se i do způsobu, jakým vnímají otázku rovnosti žen a mužů ve svých vlastních řadách.

Jednoznačně odmítavě k tématu přistupuje ODS, podle které rovné příležitosti dostatečně garantují zákony a jakákoliv další opatření by ohrožovala individuální pojetí svobody a rovnosti občanů. Fakt, že diskriminace a nerovnost v současné společnosti zákony nejsou schopny odstranit, odmítají akceptovat. Ve volebním programu je proto téma rovných příležitostí obsaženo jen minimálně a je spojeno téměř výhradně s tematikou sladování rodinného a osobního života. V rámci strany samotné se rovnosti žen a mužů rovněž nikdo nevěnuje, neboť ženám prý rozhodně nic nebrání se v politice prosadit.

ČSSD má ve svém programu sice velmi dobře rozpracovanou kapitolu o prosazování rovných příležitostí, ve které je zahrnuta většina relevantních témat, ale rozpor mezi těmito sliby a reálnou politikou sociálních demokratů je velmi výrazný. Tento zásadní rozpor mezi realitou a oficiálními prohlášeními je nejmarkantnější ze všech hodnocených stran.

KSČM se jakožto levicová strana k prosazování rovných příležitostí hlásí, a to jednak ve volebním programu, tak v rámci strany. V programu pro volby do Poslanecké sněmovny je obsažena řada témat, které s rovnými příležitostmi souvisí. Kromě toho komunisté rovněž uplatnili doporučení pro sestavování kandidátních listin.

KDU-ČSL se jakožto konzervativní křesťanská strana hlásí k tradičním rodinným hodnotám. V tomto duchu pochopitelně přistupuje i k tématu rovnosti žen a mužů, na které pohlíží optikou tradiční dělby rolí a utvrzuje tak existující genderové stereotypy. V programu je ovšem velký důraz kladen na podporu rodin. V rámci strany sice funguje ženské sdružení, ale v nominacích žen na kandidátní listiny jsou lidovci tradičně nejslabší ze všech hodnocených stran.

Strana zelených prohlašuje rovnost žen a mužů za sou programovou prioritu. Volební program skutečně obsahuje dobře rozpracovanou kapitolu věnovanou tomuto tématu. Navíc Zelení jako první strana na naší politické scéně zavedla kvóty pro sestavování kandidátních listin a vnitrostranických orgánů.

¹⁰ Volební program SZ pro volby do PSP ČR 2006.